

Бисера Дакова
(Институт за литература, БАН)
biseradakova@yahoo.de

„Неавтентичният човек” или за внезапните симетрии в идеологическото писане на Цветан Стоянов

Bisera Dakova
(Institute for Literature, BAS)
biseradakova@yahoo.de

The “Unauthentic Man” or the Unexpected Symmetry in the Ideological Writing of Tsvetan Stoyanov

Abstract

The analysis attempts to recreate the ideological parallel – on the basis of the genetic cohesiveness between two texts (novel “Nad tvoya dom spokojstvie” [Calmness over your home]) – 1962; 1967) and the essayist tract “Nishkite, koito se prekzsvat” [The Strands That Interrupt] – 1967. The ideology here is thought not as narrowly political as a limited doctrinaire, but by the model of Karl Mannheim – as a way of giving the world a total view, to build apart, contrasting, vivid images of reality. In this sense, ideology is valued for its creative potential: through its overwhelming prospect, the *great narrative of alienation* has been built, a socio-cultural phenomenon is seen in its historical continuity, the fraudulent similarity of its manifestations, its misleading unity.

By means of ideological prejudices, the image of the *West* – the true event, the scene of evil, the place that has refused the same dialogue – was outlined and subsequently refilled. The *West* of Tsvetan Stoyanov is long-lived to be ideologically rejected. It is a place of premonition differences, but also of spontaneous, suddenly noticed similarities. Within its limits and vision of comfort, settling and affection to home is also seen, where the figure of the *philistine*, is the basis

of the ideological writing of Svoyanov. The *Philistine* is a figure that collects epochs, infinite in its incarnations; it is the bearer of the author's incoherent idea of organic, warmth and fullness of being. This anathematic vision consistently undermines the grounds for an ideological description of the world.

In the thinking of the remarkable Bulgarian erudite, the two obligatory poles are emerging – the food-saturated *West* and the ascetically-scattered, “shaggy communism” of the Red Guards in China. The unexpected, but clearly visible, image of the slightly outspoken socialist society, whose utopian horizon has not yet been revoked, emerges unexpectedly among them.

Keywords: ideology, alienation, *West*, Philistine, „shaggy communism“

1. Защо непременно идеологическо?

Разбира се, в един несекващ дебат за раздвоеността в писането на Цветан Стоянов безпроблемно бихме могли да говорим за метаидеологичност или за подривност спрямо идеологията, за някакъв вид обиграност, школуваност в боравенето с *идеологическото*, както и обратно – за пълната му обживяност и задвиженост в неговите текстове. Едно обаче би могло да се твърди със сигурност: Цветан Стоянов пише, изразява себе си във/посредством *идеологическото*, успявайки да го раздвижи, оживотвори, индивидуализира и в крайна сметка – да го превъзмогне. Той не е фанатик, боравещ с идеологически сегменти, а мислител от широк мащаб, ерудит, който внушава своите идеи чрез идеологията, открива своя обект на изследване, концептуализира го през/вътре в идеологията. (Тъкмо тук, съвсем в началото, съм длъжна да направя уточнението, че настоящият текст не е замислен като славослов на идеологията, разглеждана като инструмент на властта, посредством който евентуалните „неидеологически“ прояви биват апокалиптично заклеявявани като регресивни и гибелни за обществото¹, а е опит *идеологията* да бъде обхваната пределно широко, като проработване на сноп водещи идеи и в никакъв случай като тясно, ограничено политическо доктринерство, засенило и деформирало погледа за света. Всъщност, точно този негативно-редукционистки образ на идеологията, утвърден още в самото начало с възникването на термина, даден презрително от Наполеон на група

---

¹ В този дух възприемам написаното от П. Анчев за Цветан Стоянов, където големият изследовател и интерпретатор е видян като едва ли не прорицател на пагубната „постмодерна епоха“. (Анчев 2013: 24; 48–49; 74).

мислители (Mannheim 1995: 66), се е наложил и утвърдил до днес със значението на негативна, ретроградна, спекулативна и безпомощна идейност. У нас това дисквалифициращо, унищожително тълкуване и възприемане на понятието *идеология* има, естествено, своите дълбоки и неотменни исторически основания).

Именно презумпцията да снемаш и отричаш мисленето на *Другия* в неговата безкореновост, немислимост, невъзможност, тотално да го обхващаш като механика и мнима историческа завършеност – е една чисто идеологическа презумпция. Тъкмо през подобна презумптивност – за „иреалност“ (а това ще рече безопорност, епигонство, подражателност на противниковото мислене²), Цв. Стоянов ще открие, провиди, възсъздаде алиенацията, раз-отъждествеността, атомизирането, фрагментирането, разбягването на частиците, мощния срив в органичната цялост на битието. През *идеологическото* той ще успее да опише този феномен в неговата историческа непрекъсваемост и унаследимост, в неговата завършеност и единност или – той схваща фрагмента, прекъсването, разрива, втъкавайки го в един голям и, безспорно идеологически наратив за разпадането, за прекъсването на нишките. Да съзреш атомарното, нарушената органика на цялото, прекъснатостта, разрива в историческа перспектива, внедрявайки ги в телеологичния модел на тяхната преодолимост – тъкмо в това се състои приносът на *идеологическото*. Чрез перспективата на отрицание, снемане на Другото, чрез редукцията му до социално-класов феномен, а след това през неочакваното му разтваряне до универсалното, то става исторически обтекаемо, разпознаваемо, повторяемо – така „отчуждението“ се превръща не само в белег на модерното общество, то идва като резултат, като натрупване от поредица скъсвания, то е исторически насложила се разривност – от античния „Град-блудница“ до съвременния мегаполис, където Азът априори е себеотчужден, защото свръхскоростните възприятия взривяват неговата себеидентичност. Отчуждението е схванато от Цветан Стоянов по идеологически глобалистки – от разкъсаната връзка с мирозданието (вселената е сведена до бездушен космос, тя е отказаният достъп до Бога) до Аза, въплътил привидна социална функция, съставен обаче от необединими

---

² Една от основополагащите идеи на Карл Манхайм за механизмите на идеологическо обзирание на света, при което мисълта на Другия, завъртяна в орбитата на идеологическото, неизменно бележи отказ, нефункционалност спрямо действителността и в този смисъл е обявявана за политически неефикасна. (К. Mannheim 1995: 66–67).

в едно множествености. В този смисъл идеологията дава възможност да се съчлени внушителен наратив за неминуемия разпад – в историческа и в онтологична перспектива³.

Текстовете на Цветан Стоянов, занимаващи се с алиенацията, биват разгръщани все в името на единното възсъздаване, т.е. на окрупняването на едни и същи специфики, на непрестанното им откриване сред разнородното, в извеждането на тяхната неумолима иманентност. Този принцип на уподобяване, на почти уеднаквяване, на преднамерена редукция (въпреки че Цв. Стоянов е неспособен на безучастие към описваните феномени, защото дълбоко ги съпреживява и се идентифицира с тях) – е несъмнено идеологически прием. Още в началото на своя есеистико-идеологически трактат „Нишките, които се прекъсват” (1967) авторът заявява, че „тъмните краски са сгъстени“ (Стойанов 1988: 65), т.е. той съзнава пресилването, заострянето, преувеличението на проблема, тенденциозното му привиждане на различни места. Но именно това задава единството, съгражда, конструира Големия идеологически разказ, който извежда алиенацията през епохите, открива терминологичните ѝ назовавания у различни философи, настойчиво търси художествените ѝ проявления. Така идеологическото обзирание на света работи за сговаряне на несговоримото, за съполагането му в един ред: например на Хайдегер и Сартр, на Кафка и Вирджиния Улф и така нататък. Или – в идеологическата панорамност е налице стремеж да се унифицира, да се снажда в едно, което, разбира се, е зададено у Цв. Стоянов като схема на разказване, на въвеждане на протагонистите в неговия разказ, но поради дълбокото познание за тях, само бива очертана линията на измамната им единност, на заблуждаващото им едносъщие. Или – в писането на Цв. Стоянов, що се отнася най-вече до теоретичното есе „Нишките, които се прекъсват”, работи нагласата да бъде избличена неистинността в мисленето на *Другия*, но тази неистинност, както вече бе изтъкнато, е емоционално обживяна от автора.

---

³ Струва ми се, че това има предвид и И. Пелева, когато твърди, че Цв. Стоянов чете западната литература като „мегадокумент на отчуждението”, както и че прекрояването на фигурата му по модела на Георги Марков, изрязването на „комунистически дълбинното” в изданията на текстовете му след 1989 година, на свой ред би подменило автентичността на неговото мислене. (Пелева 2013: 20–43).

2. Запад/западно

В обсега на идеологическото писане *Западът* е мястото, топосът, който произвежда разликите, който е обгърнат с аурата на изобличимото и непреодолимото „отчуждение”. В тезисния роман „Над твоя дом спокойствие” (написан през 1962 и публикуван през 1967 година) *Западът*⁴ е определен, задаван като враждебно-непроницаема територия, като място, което ти осигурява достъп, но ти отказва същинското проникване, забулвайки се все повече в своята имагинерна несъпреживяемост. Тъкмо защото е постулиран, изграден като идеологическо място, като място на пределно афишираната различност, *Западът* не би могъл да бъде съпреживян. Героят разказвач от романа пребивава в него само за недостатъчните 7 дни, напразно предвкушвайки истинско съприкосновение или разтърсваща авантюра – неговите преживявания само потвърждават изначалните му идеологически предубеждения, без да променят светонагласата му. Той е шокиран и безкрайно неудовлетворен от бездушието и стереотипността на този свят, в който не би могъл да се превърне в равностоен съперник (дори събеседник) или – в пълноценен обект на интерес. Всъщност, изживяванията му, беглите му съприкосновения със „Запада” затвърждават предварителните му представи (създадени от филми, илюстрации) – т. нар. *Запад* е възсъздаден в неговата идеологическа емблематичност, редуциран във времетраене от 7 дни (от шофьора на таксито с кариран каскет до проститутката с невинно иконописно лице), обаче бива отказана всяка индивидуалност, идиосинкразност в тези срещи. Отречен е (защото е немислим) същинският досег до този свят. Азът-разказвач,

---

⁴ През 60-те години на XX век *Западът* бива и антропоморфизиран, а Цв. Стоянов е привилегированият и компетентният да говори от негово име, както свидетелства предаденото от М. Неделчев изказване на Цв. Стоянов: „Западът би се зарадвал, ако ние хвърлим всички сили в изразяването на тази локална специфика” – из доклада „Ефектът на за-минаващото присъствие и участие (Цветан Стоянов и Атанас Натев). Ескиз към литературоведски мемоари. Част втора”. В случая текстът ми, също четен на конференцията “Просветителство срещу идеологема: Цветан Стоянов, Атанас Натев, Димитър Аврамов”, организирана от катедра “Теория и история на литературата”, СУ “Свети Климент Охридски”, и направление „Теория на литературата”, Институт за литература „БАН и проведена през ноември 2013 година, неизбежно ще обраства с ретроспективни отпратки към изговореното на този форум (Стоянов 2013)

чиято любознателност, отвореност към *Запада* многозначително ще бъде притъпена от афинитета към домашния уют, т.е. в случая комфортът замества, закрива всякакъв светоглед⁵, успява окончателно да се разподоби, разобщи от този свят, преизпълвайки се с копнеж по своето отпътуване. На финала той ще определи себе си като пътуващ, мобилен, т.е. развиващ се, динамичен спрямо застиналия, статизиран, закрепостен, отчужден от света и себе си Феликс. Разбира се, подобен финал, съдържащ признание за непроникването на/оттеглянето от *Запада*, е отново израз на идеологическа презумпция – срещата, контактът не са се състояли, тъй като априори са невъзможни. Така идеологическата рамка „не искам да те опозная, защото си ми чужд“ е спазена. От друга страна, отявлено тезисният роман⁶ на Цв. Стоянов съдържа епизод, който надхвърля идеологическата предзададеност, който посочва еднаквостите, приликите, който настоява върху „човешкото лице“, укрито под цивилизационната стереотипност. Става дума за драмата на Естер, съпругата на Феликс, която внезапно ще разкрие пред разказвача потребността си по близост и сърдечност, но която бива жестоко отхвърлена и игнорирана от Феликс (от безотечественика, индивидуалиста, аутсайдера). Тъкмо нейният безутешен

---

⁵ Вж. Стоянов 1967: 15. Разбира се, от днешно гледище този домашен комфорт (от разтегателната маса до кофата за боклук с педал и капак) изглежда твърде семпъл, схематично обеднен. В романа „Над твоя дом спокойствие“ идеята за материален комфорт и душевно равновесие („аз просто се влюбих в тази кухня, толкова сладко беше наредена“), макар и идеологически разколебана и превъзможната от автора, е всъщност обживяна от него, неявно възприета като истинна – едно виждане, което ще направи възможна и подмолната апология на еснафа в есето „Нишките, които се прекъсват“.

⁶ Не знам доколко е коректна наистина настойчивостта ми да наричам този художествен текст „роман“. В доклада си „Жанрът-ейрон: прочит на теоретика през белетриста Цветан Стоянов“ (вж. Стоянов 2013) М. Николчина обозначава белетристичните книги на Цв. Стоянов като повести, които пресъздават „приключения на идеи и концепти“. В тезисността на текста обаче съм убедена, тъй като той предхожда теоретичното есе, задавайки проблематиката му, вместо обратното – да я илюстрира и идеологически проиграва. Дори заглавието „Нишките, които се прекъсват“ се появява за първи път в белетристичната творба, а по-късно е изведено в идеологически/екзистенциалистски наслов. Теоретичното есе в случая уплътнява, обосновава внушенията на художествения текст. Оттук идва навярно и неспособността ми да съзря в белетристиката на Цв. Стоянов отявлени иронизирания на идеологическите клишета.

плач-изповед посред нощ ще застави разказвача да съзре ненадейни прилики: „Когато говореше и плачеше и раменете ѝ трепереха, тя съвсем ми приличаше на българка! Беше просто жена, която е оскърбена и плаче“; „Защо първо виждаме разликите, помислих си, защо първо ни се набиват в очите разликите и неразбираемите неща, а после, много по-късно откриваме, че имало прилики?“ (Стоянов 1967: 76) Същност *българското* служи тук като инструмент на разбирането, на усвояването на неистинското, на превращението му в истинност. Така лаконичното повествование „Над твоя дом спокойствие“ неочаквано открива родното-в-чуждоземното, своето-в-другото, човешкото-в-нехуманното, индивидуалното-в-общото, уникалното-в-стереотипа и т. н. Естествено, такъв епизод – на себеразголване, интимност, фамилиарност – е също повече или по-малко произведен на идеологическия поглед, на идеологическия захват към действителността. В същото време обаче епизодът с „човешкото лице“ на *Запада* разкрива порива у автора по съглеждане на симетрии, на подобия, на сходства. В тезисния роман от 1962 година това е търсенето на *мен* (разбирано като човешкост, органика, топлосърдечие) у *Другия*, извяването на съкровената същност изпод маската на невъзмутимо безразличие или непроницаемост.

3. Симетриите

В есеистико-идеологическия трактат „Нишките, които се прекъсват“ (1967) – в действителност протообраз на дисертационния труд „Идеи и мотиви на отчуждението в западната литература“ (1973)⁷ – търсенето на изследователя тече в обратна посока: издирван е *Другият-в-мен*, *Западът/западното* у нас или корените на алиениращото съзнание и тук. И не само това: в крайна сметка, към финала на този колкото ерудитски, толкова и спекулативен, но и емоционално раздвижен текст е откроена фигурата на еснафа, на модерния еснаф, на

---

⁷ Дисертационният труд на Цв. Стоянов борави със същите, белязали писането му, идеи – за „социалната ентропия“, за „танца-обред“ – бягство от реалността и завръщане към примитива, за Града като „сборище на милиони страдалци с „прекъснати нишки“, за естетата, на свой ред затворен в „своята красота“ и т.н. – но тези и ред други идеи, неведнъж промисляни от автора, са вече обхванати в модуса на научното писане, т.е. налице е, макар и донякъде условно, ясно отграничаване от художествената литература и есеистиката. (Вж. Стоянов 1973)

„еснафа бохем”, на твореца-еснаф и прочие, и прочие превъплъщени-
ния, като вид осева линия, която разделя, но и събира *там* и *тук*, коя-
то прави възможно оглеждането на различното в неговата еднаквост.
И тук трябва да отбележим, че посочването на категорията *еснафско* е
не само очакваното финално следствие от реториката на идеологиче-
ското. *Еснафът* се оказва фигура на протеичността, на неограничена-
та превъплътимост във времена и пространства, феномен, от който се
поражда отчуждението, но и който същевременно е унаследителят на
„топлия” патриархален комплекс – една инкарнация на „органичния
човек”, хипостаза, която надхвърля социално-класовите ограничения
и разслоения, защото ги обема в себе си и чрез която именно се из-
вършва повторното сливане с битието⁸. Всъщност, в трактата на Цв.
Стоянов това е фигурата, подривна спрямо идеологическото вещаене,
оттук и донякъде изненадващият повик на автора за „раблезиански
комунизъм” (Стоянов 1988: 199), където продоволственото обилие
е описано с хедонистичен привкус, където човешкото е ренесансо-
во реабилитирано и където еретически се настоява за „честно богат-
ство” (разбира се, на фона на хунвейбинския ретрограден аскетизъм в
Китай след културната революция, който блокира, вскопява човешко-
то, оказало се сега в позицията на „буржоазна нормалност”). По този
начин фигурата на еснафа, първоначално апострофирана в текста за-
ради всевъзможните си пагубни проявления (от еснафа-банкер през
„белите яки” до оеснафения работник), към финала на текста бива
имплицирана като порив по *човешкото-като-умереност*, като ета-
лон за очовечаване на „шаячния комунизъм”: „Научният социализъм
не е за потискане, а за освобождаване на тялото”; „Комунизмът не е
монашеска килия с голи стени и дървено одърче – не е шаячена курт-
ка; не е паница картофена чорба от казан...” (Стоянов 1988: 189; 198)
Това обаче е скритото, идеологически противоположното послание на
текста.⁹ Онова, което бива афиширано като идеологически приемли-

---

⁸ В този пункт става възможна една опосредствана аналогия с размислите на Бойко Пенчев (от доклада му „Цветан Стоянов или „реабилитацията” на Дионисовото в социалистическата култура от 60-те и 70-те години“ за *Дио-нисовото* („символ на преодоляното отчуждение”) като медиумна фигура към автентичното, пълнокръвно битие. (Вж. Стоянов 2013)

⁹ Понятието „шаячен” явно притежава дълъг развой на употребите си у Цв. Стоянов. Ако хронологически приемем за начало гневно-бунтарския текст „Шаячена интелигенция” от 1959 г., става очевидно, че макар и невина-ги разгърната, употребата му обозначава крайно негативен феномен – при-

во, е утопията за проглеждането/възвръщането на света и битието. В действителност целият трактат „Нишките, които се прекъсват” негласно следва реторическата структура на Вапцаровото стихотворение „Писмо” („Ти помниш ли морето и машините...”) – една творба, която не само цитатно е припомнена от Цв. Стоянов, но и на чиято мотивика „романтично опиянение – обезверяване/ослепяване за света – повторно възвръщане на себетъждествеността и на пълноценното битие посредством идеологическото статукво” се крепи цялата визия за алиенацията и нейното непоколебимо надмогване.

Т.е. идеологически *отчуждението*, което в този трактат означава овеществяване, битова профанност, неавтентичност, кухота, принизеност, не-поривност, е снето с един замах – на мястото на неавтентичното съществуване, на себезатварянето в „стаичката-гроб-градинка” (Стоянов 1988: 71) идва утопията, която възпроизвежда – въпреки отявлената му невъзможност – „органичния човек”. Тук се проявява и една от характерните за Цв. Стоянов идеи, която апоретично обединява модерния херметизъм (да бъдеш в себе си) и затварянето в дома-крепост. Себеизолацията, уседналостта неволно биват интерпретирани от мислителя и като израз на агностицизма на модерния човек.

Така текстът на Цв. Стоянов, в който преливат – литературно и философски уплътнени – тезисните ситуации от романа „Над твоя дом спокойствие”, отново възсъздава, в типичната за идеологическото процесуалност, феномена „алиенация”, за да го надмогне чрез утопичния захват върху действителността, но и за да го преутвърди неявно чрез разпознаването фигурата на *еснафа* и най-вече чрез екстатичната финална апология на „раблезианско-ренесансово-шекспировското”.

Тук трябва непременно да уточним как бива мислен *Западът/западното*. Още с първите редове на своя трактат Цв. Стоянов обръща внимание на хиперболично заострените негативни краски при наблюдаване на явлението „алиенация”, т.е. още в началото е постановен един пределно идеологизиран *Запад*, като под *западно* се разбира всичко онова, което не е от Маркс, не е белязано от марксическото, или е възникнало встрани от марксическата литература, произлязло

митивност, изостаналост, регионален изолационизъм, профанация на всяка мислима възвишеност, а-националност. Интригуващо тук е множественото виждане – на „легионността” на този феномен и в този смисъл – на неговата неиндивидуалност, сходството му с т. нар. от Цв. Стоянов „бели яки”, всъщност неговата визия за “униформеното”, унифицирано отчуждение.

от „автори, несвързани с марксизма”. (Стоянов 1989: 67) Така *Западът* се оказва не само топос на веществеността и на отчуждаващия стандарт, но и свят, минал през филтъра на друг тип образование, на друго, извънмарксихеско световъзприемане. Освен това по-нататък в есето *Западът* идеологически копнежнo ще бъде свеждан до наблюдаем обект: той е обявен за „истинското място на действието”, той поднася нови социологически фигури като например „белите яки”¹⁰ и т.н. Или – отчуждението, с присъщите му страхотни ефекти на разпад, би могло да се случи само там – там е мястото на ставането, на събитията, сцената на злото. Странна е преобърнатостта на подобна идеологическа перспектива (макар че поради прекалената ѝ употреба нейната странност отколе се е превърнала в привичност на погледа): *Западът*, скрито или явно, е привидян като сцена, обект, изпълнител на бляновете ни, докато ние, *Не-западът*, сме зрител и субект, конструкторите на тази лоша, крайно негативирана обектност, у която при нас достигат бледи, семпли отгласи или видове отчужденост в невинно-умалени, безобидни, дисциплинирани мащаби. В идеологическото постулиране на противника, на Другия, на гибелната чуждост, се съдържа моментът на отражение, на рефлексивно уподобяване, но и на екстремно разотъждествяване, на о-различаване. Ние, *Не-западът*, сме огледалото, празната отразяваща повърхност и ако понякога излъчваме зло, порок, поквара, личностна безопорност, онищостеност, това се дължи единствено на отразения обект. Противниковото, „вражеското”, *не-нашето* в действителност е същинското – ние сме възможни само като рефлексия, единствено като съотнасяне и съизмерване спрямо него. Оттук и по-скоро сивият, силно обезличен образ на алиенацията в социалистическото общество, въпреки например изричното упоменаване фигурата на бюрократа („на самозабравилия се, откъснат от масите ръководител”, обграден с „бариерни знаци”), това бледо подобие на кафкианските администратори (Стоянов 1989:

---

¹⁰ Налице е една едва ли не феноменология на поднасянето, на явяването на тази изцяло изградена върху стереотипа фигура: „Напоследък например Западът поднася една нова социологическа фигура: дребните и средните служещи от съвременните търговски фирми [...] да се види армията им, когато излязат в пет часа следобед от центровете на големите градове – десетки, стотици хиляди еднакви, униформени не само в облеклото, а и в мислите, възгледите, усмивките и в същото време странно недействителни – сякаш един и същ призрак се плъзга и възпроизвежда в безброй редици от огледала”. (Стоянов 1989: 67)

179). Налице е някаква междинност – и то реторико-спекулативна – когато набързо се преброждат евентуалните (недостатъчно проучени) прояви на отчуждението тук. И може би тъкмо затова така настъпателно, наистина с идеологическа непримиримост (каквато и ирония да влагаме в такава фраза) е изграден образът на още един противник – на китайското общество, където е възтържествувал примитивизмът, където връщането към лишенията и аскетичното съществуване не само е разобличено като себеограбване, но и бива диагностицирано като „ерзац“, като мнимо възстановяване на цялостта, на органиката на битието. Хунвейбините, униформеният аскетизъм, ограбването откъм нормалност (от индивидуалност, от лице) отрицва в текста на Цв. Стоянов същата градация отрицания, каквато преди това е провокирал алиенираният *Zanad*. Отново е задействан приемът на подриване устоите на противниковото мислене – то не само е дефинирано като „фалшиво“ (погрешно), но бива заклемено и като ирационално, примитивно, безперспективно: „1) Див национализъм; 2) скрит расизъм; 3) примитивизъм“. (Стоянов 1989: 190)

И тъкмо в тая повратна точка прораства, изниква другият вражески образ – на „шаячния, килийния комунизъм“, на другия тип подменено, неавтентично, изпразнено от смисъл битие. Той е безкрайно далечен на *Zanada*, но в текста на Цв. Стоянов – симетрично разположен спрямо него, удвояващ, повтарящ същата интенция за неавтентичния човек. Помежду им бива поместена линията на разделение и свързване: образът на едно леко разхерметизирано социалистическо общество, чийто утопичен хоризонт все още не е отнет, където интелектуалната енергия – макар и телеологически задвижвана – би могла да достигне точки на познание, да изобрази отчленени един от друг светове, пък били те и идеологически обременени.

Цитирана литература

Анчев, П. Българският ум. Непрочетеният Цветан Стоянов. *Захари Стоянов*. София, 2013 [Ančev, P. Bălgarskijät um. Nepročetenijät Cvetan Stojanov. *Zahari Stojanov*. Sofia, 2013]

Пелева, И. Цветан Стоянов, българската интелигенция и възможните ѝ избори. – В: *Литературна мисъл*, 2012, кн. 1-2, 20–43. [Peleva, I. Cvetan Stojanov, bălgarskata inteligencija i vāzmožnite i izbori. - In: *Literaturma misal*, 2013, 1/2, 20–43]

Стоянов, Цв. Над твоя дом спокойствие. *Държавно военно издателство*. София, 1967 [Stojanov, Cv. Nad tvoja dom spokojstvie. *Dăržavno voenno izdatelstvo*. Sofia, 1967].

Стоянов, Цв. Нишките, които се прекъсват (Проблемът за алиенацията (отчуждението) в литературата и обществената психология на Запад). - В: Стоянов, Цв. Отчуждението. Т. 2. Български писател. София, 1988 [Stojanov, Cv. Niškite, които се прекъсват (Problemăt za alienacijata (otčuždenieto) v literaturata i obštествената psihologija na Zapad). - In: Stojanov, Cv. Otčuždenieto. T.2. *Bălgarski pisatel*. Sofia, 1988]

Стоянов, Цв. Идеи и мотиви на отчуждението в западната литература. Т. 1. *Наука и изкуство*. София, 1973 [Stojanov, Cv. Idei i motivi na otčuždenieto v zapadnata literatura. Т. 1. *Nauka i izkustvo*. Sofia, 1973]

Стоянов, Цв. Шаячена интелигенция (1959) [Šajačena inteligencija (1959)] – [kultura.bg/web/шаячена интелигенция/](http://kultura.bg/web/шаячена_интелигенция/)

Стоянов, Цв. Национална научна конференция „Просветителство срещу идеологема“ (2013) [Nacionalna naučna konferencija „Prosvetitelstvo sreštu ideologema“ (2013)] – [http://ilit.bas.bg/bg/events/262 – prosvetitelstvo.html](http://ilit.bas.bg/bg/events/262-prosvetitelstvo.html)

Mannheim, K. Ideologie und Utopie. *Vittorio Klostermann*. Frankfurt am Main. 1995